

הרב שמעון ברוך הלוי גרבוז

נאמנות לפסול לכהונה

סיפור המעשה

הוריו של דוד אינם שומרי תורה ומצוות, והוא חזר בתשובה בבחרותו. הוא התחיל להתנהג במנהגי כהונה, כיוון ששמע מאביו שהוא כוהן, והתברר שכן רשום ברשימות של בית הדין בלונדון. עדיין ניקר בלבו הספק שמא הוא חלל, כיוון ששמע מהוריו שאמו בצעירותה הייתה בקשרי רעות וחברות עם גויים, כדרך שנוהגים מקצת יהודים בחו"ל. בישיבה שבה למד, לפעמים נהג לשאת כפיו ולפעמים לא, עד אשר הרבנים בישיבה הורו לו לנהוג ככוהן ולהמשיך על פי החזקה. וכך נהג: עלה ראשון לתורה, נשא את כפיו (אבל מעולם לא שימש כוהן פודה בפדיון הבן). ברבות הימים דוד נשא אישה כשרה לכהונה, ונולדו להם כמה ילדים. אחרי כמה שנים התגרש, והתחיל שוב לחפש אישה. שדכנית הציעה לו אישה מסוימת, אך דא עקא הייתה זו אישה גיורת, ואסורה להינשא לכוהן. בעלה של השדכנית, שהוא רב ותלמיד חכם, המליץ לדוד שיסאל את אמו אם אכן נבעלה לגוי, כדי לדעת סופית אם הוא כוהן או חלל. דוד דיבר עם אמו, וזו אמרה בדרך של 'מסיח לפי תומו' שנבעלה לגוי. דוד אמר שאמו נאמנת עליו, והרב בעלה של השדכנית התיר לדוד להכיר את הגיורת למטרת נישואין. הם אכן הכירו, והחליטו שהם רוצים להקים יחד בית. כאשר הלכו לבית הדין במקום מגוריו כדי להירשם לנישואין, נאמר להם שאינם יכולים להינשא עד שיחליטו גדולי ישראל האם דוד חלל או כוהן.

א. פסול לעדות ש'מסיח לפי תומו'

הש"ך¹ תמה איך מאמינים ל'קפילא' גוי באיסור והיתר, הרי אין מאמינים לגוי באיסורי תורה אלא ב'עדות אישה' בלבד? הש"ך מסביר שניתן להאמין לגוי ה'מסיח לפי תומו' כש'אפשר למיקם עלה דמילתא', משום שלא 'מרע אומנתיה'. ה'אגרות משה'² מחדש שכן גם הדין באישה שאמרה לבנה בדרך של 'מסיח לפי תומו' שנבעלה לגוי, ונאמנת עליו כבת רב חסדא³. היא נאמנת להגדיר את עצמה חללה, וממילא להגדיר את בנה חלל, שהרי לא תאמר דברים שאנשים מתביישים בו לשווא.

1. ש"ך, יו"ד סי' צח ס"ק ב.
2. אגרות משה, ח"ד סי' יב.
3. כתובות פה ע"א.

ב. אין 'דבר שבערווה' פחות משניים

מו"ר הרב גולדברג שליט"א מקשה על ה'אגרות משה', שהרי 'אין דבר שבערווה פחות משניים'. יש להבחין ולומר שהש"ך דן באיסור והיתר, ולא אמר דבריו בנוגע לנאמנות בדיני כהונה. אך ה'תוספות'⁴ מגדיר ש'דבר שבערווה' הוא רק 'באשת איש בגיטין ובקידושין וזנות דאשת איש לאוסרה על בעלה'. מכאן משמע שהגדרת אדם פסול כהונה אינה נחשבת 'דבר שבערווה'. וכן כתב הרמב"ם⁵, והסביר ה'כסף משנה' על אתר, שהנאמנות של אדם בעניין זה נובעת מדין 'עד אחד נאמן באיסורים'. אבל ב'שב שמעתתא'⁶ נכתב על פי ה'תוספות רי"ד'⁷, שבאמת אין אדם נאמן לפסול אדם אחר בקהל, מלבד אב את בנו; וזו לשונו:

להעיד על פסולי קהל בתולדה (= כלומר שנוולדו כפסולי קהל) הן להעיד ממזר או בן גרושה וחלוצה, שהוא חלל בתולדה ולפוסלו מקהל כהונה או קהל ישראל בזה אין עד אחד נאמן אלא האב מדכתיב ביה יכיר - יכירו לאחרים כדאיתא פרק עשרה יוחסין...

והוא גם מסביר שדברי הרמב"ם נאמרו רק על מקרה שבא להעיד על האישה שהיא פסולה להינשא לכוהן, אבל כדי להעיד שכוהן הוא בן גרושה וחלוצה, שהוא פסול הגוף, ודאי יש צורך בשני עדים. אבל בביאורים והערות של הגרש"ז אויערבאך⁸, הוא מעיר שאם מאמינים לו על האם שזינתה, הרי ממילא בנה הנוולד ממנה מבעלה כוהן הווי חלל. זאת כי לכאורה נראה שאם אחד קידש אישה בפרי שיש לו, ובא עד ומעיד שהפרי הוא ערלה, נתבטלו הקידושין, כיוון שלא נתן לה כלום, שהרי הפרי עדיין לפנינו ואומרים לה שהוא אסור בהנאה. אף על פי שהפקעת קידושין נחשבת 'דבר שבערווה', שעבורו צריך שני עדים, מכל מקום עדותו היא על הפרי, והקידושין בטלים ממילא. הוא הדין כשעד אחד מעיד על האם, שכיוון שהוא נאמן על האם ממילא גם בנה חלל, ובפרט כשגם האם היא לפנינו ומעידה על עצמה שהיא זונה. ה'אור שמח'⁹ תמה על הרמב"ם, איך עד אחד נאמן בעניין זה, שהרי מוכח מגמרא בקידושין¹⁰ שגם כשהעדות היא על האישה, היא 'דבר שבערווה'?! ה'אור שמח' מחלק בין אישה ממשפחה המוחזקת בתור משפחה כשרה - שעליה עד אחד אינו נאמן להעיד, לבין אישה ממשפחה שאינה מוחזקת בתור משפחה כשרה - שעליה עד אחד נאמן לומר שהיא גרושה או זונה. לכן בנדון דידן, שהאישה ממשפחה שאינה מוחזקת, וגם יש 'רגליים לדבר' - יש לסמוך על דברי ה'אגרות משה', שעד אחד נאמן אם הוא 'מסיח לפי תומו'. גם ה'אחיעזר'¹¹ נקט על פי

4. תוספות, גיטין ב' ע"ב ד"ה מידי.
5. רמב"ם, הל' סנהדרין פט"ז ה"ו.
6. שב שמעתתא, שער ו פט"ו.
7. תוס' רי"ד, קידושין סו ע"א.
8. הערות הגרש"ז א לשב שמעתתא שם, ס"ק עח.
9. אור שמח, הל' סנהדרין פט"ז ה"ו.
10. קידושין סו ע"ב.
11. שו"ת אחיעזר, ח"א סי' ה.

פשטות לשון הרמב"ם שאין פסול כהונה מוגדר 'דבר שבערווה', ודלא כ'פני יהושע'¹², ולכן נאמן עד פסול על כך, כדין 'עד אחד נאמן באיסורים'.
לסיכום, לדעת ה'תוספות' בגיטין והרמב"ם בהלכות סנהדרין, פסול כהונה אינו מוגדר 'דבר שבערווה'. גם אם נגדיר פסול כהונה 'דבר שבערווה', הרי ה'אור שמח' חילק בין משפחה מוחזקת, שעד אחד אינו נאמן לגביה, לבין משפחה שאינה מוחזקת, שעד אחד נאמן לגביה.

ג. נאמנות הבעל מדין 'יכיר', כשמאמין לאשתו

ה'בית שמואל'¹³ כתב שאישה נאמנת לפסול את עצמה, אבל אינה נאמנת לפסול את בניה, כיוון שרק לאב יש נאמנות, מדין 'יכיר'¹⁴. אבל אם הבעל מאמין לאשתו, הוא נאמן לפסול את בנו, מדין 'יכיר'. ה'בית מאיר'¹⁵ חולק וכותב שאין לאב נאמנות לפסול את בנו במקרה כזה, כמו שאינו נאמן לומר על בתו שנשבתה, כיון שאיסורה אינו נובע מכוח מעשיו. הוא מסיים וכותב שצריך עיון אם בן כזה אינו ספק חלל.

ונראה להכריע כ'בית שמואל', מן הטעמים הבאים: ראשית, מצינו נאמנות לאנשים שונים, כמו שנאמר בגמרא¹⁶ שכל זמן שאביו ואמו בשוק, הם נאמנים על האסופי לומר שהוא בנם. כמו כן חיה (מייילדת) נאמנת לומר: זה כוהן וזה לוי, זה נתין וזה ממזר, אם לא קרא עליה ערער. אמו של אדם נאמנת בשבעת הימים הראשונים ללידתו, ואביו נאמן לעולם. ה'ר"ן'¹⁷ מסביר שאמו נאמנת בשבעת הימים הראשונים, כיוון שאין אביו מכיר בו כל זמן שלא יצא מתחת ידי אמו להיכנס לברית. מכאן ואילך מוטל על אביו להכירו, כדכתיב 'יכיר'. כלומר, עד שבעה ימים האב אינו מכיר את בנו, ולאחר מכן הוא מאמין לאשתו שזה בנם המשותף, ומאז ואילך התורה העניקה נאמנות זו לאב. אבל בעצם הוא יודע זאת לראשונה מאשתו; כמו שכתב ה'בית שמואל' (שם). שנית, לגבי מה שכתב ה'בית מאיר' שהאב נאמן רק על מה ש'בידו', ולכן אינו נאמן לומר על בתו שהיא שבויה - דבריו אינם מובנים. שהרי דווקא מכוח ביאת הכוהן על הפסולה לו, חילל הכוהן את זרעו, שכן לולא היה בא על אישה זו אלא על אישה כשרה לכהונה, לא היה בנו חלל¹⁸. ומצינו שכדברי ה'בית שמואל' הנ"ל כתב ה'שב שמעתתא'¹⁹:

ואם כן כי היכי דבעל דבר עצמו היכא דמאמין לאחד וסומך דעתו עליו הוי ליה כאלו ידע והודה בעצמו ושויא אנפשיה חתיכה דאיסורא אע"ג דהוא עצמו אינו

12. קידושין, קונטרס אחרון אות צא.

13. בית שמואל, אבה"ע סי' ו ס"ק כז.

14. קידושין עה ע"ב; יבמות מז ע"א; ועיין רמב"ם, הל' איסורי ביאה פט"ו הט"ז.

15. בית מאיר, סי' ו סעי' יג.

16. קידושין עג ע"ב.

17. ר"ן, קדושין לא ע"א מדפי הרי"ף.

18. ועיין בחידושי הגרנ"ט השלם, כתובות סי' לז ד"ה וע"כ צ"ל, וד"ה ובזה יתיישב.

19. שב שמעתתא, ש"ב פ"כ ד"ה אמנם. וכן כתב האבני מילואים, סי' ו ס"ק ו. וכן כתב מקור ברוך, (גינצבורג) ח"א סי' מ, ע"פ ירושלמי כתובות פ"ב ה"י; ועיין בתשב"ץ, ח"ב סי' צא.

יודע, אבל כשסומך דעתו במה שמגיד לו אחר הוי ליה כהודה מעצמו והוא הדין באב לגבי בנו אע"ג דאינו יודע בעצמו כשסומך דעתו על אחר ומאמין לדבריו הוי ליה כיודע ומגיד בעצמו והי ליה תורת יכיר בזה וכן מבואר בדברי הבית שמואל סי' ו' ס"ק כז... ומבואר דבתורת 'יכיר' אע"ג דאב אינו יודע בעצמו אלא שמאמין לאחר וסומך דעתו עליו ודומה לו לאמת נאמן בזה לעשות הבין לחלל על ידי זה והוי ליה יכיר יכירנו לאחרים, זה נראה לי ודו"ק.

אמנם לעומת ה'בית שמואל' קמו גם ניצבו ה'צמח צדק' האחרון²⁰, שאין האב נאמן, אף על פי שהבנים נאמנים; וכן ה'משיב דבר'²¹ ו'אבי עזרי'²².

שלישית, אין ספקו של ה'בית מאיר' מוציא מידי ודאי של ה'בית שמואל'.

ד. 'יכיר' בפסול עדות

אלא שלכאורה במקרה דנן לא תועיל נאמנות האב מדין 'יכיר', כיוון שאינו שומר תורה ומצוות. דבר זה תלוי בחקירה מהו גדר דין 'יכיר': האם הוא מגדרי עדות, או גדר מחודש של בעלות האב על הבן. כשביארו את דין 'יכיר', השתמשו הרשב"ם²³ והרמב"ן²⁴ במושג 'כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד'. מכאן ניתן היה להסיק שלדעתם 'יכיר' הוא דין בעדות. לכן, כמו שרשע העובר עברות מהתורה פסול להעיד²⁵, כך אינו נאמן מדין 'יכיר' מי שאינו שומר תורה ומצוות. וכן כתב 'תוספות רי"ד'²⁶, שרשע אין נאמנות של 'יכיר'. אלא שישנה אפשרות להסביר ש'יכיר' אינו בגדר עדות, והטעם שאינו יכול שוב להגיד הוא משום 'דרכיה דרכי נעם', שאם האב יוכל תמיד לחזור בו ממה שאמר, יצא קלקול גדול לבנו. וכעין זה כתב ה'חתם סופר'²⁷, שלכן אין לאב כוח לשנות את מה שכבר אמר, ולא בגלל דין עדות. גם ה'מנחת אלעזר'²⁸ כתב שרשע יש נאמנות של 'יכיר', משום שזו זכות מיוחדת של האב שהוא 'נאמן להכירו לאחרים'. וכן כתב ה'מנחת פתים' בשם ה'בית מאיר'²⁹. ב'פסקי הלכות יד דוד'³⁰ נכתב שהנאמנות של 'יכיר' נובעת מסוג של בעלות האב על הבן, וכן נכתב ב'חידושי הגרנ"ט' (כתובות סי' לז):

20. צמח צדק, אהע"ז סי' יד אות ט.
21. משיב דבר, ח"ג סי' ח.
22. אבי עזרי, מהדו"ק הלכות יבום וחליצה פ"י ה"ד.
23. רשב"ם, בבא בתרא קכז ע"ב ד"ה אינו נאמן.
24. רמב"ן, בבא בתרא שם.
25. שו"ע, חו"מ סי' לד סעי' א.
26. פסקי רי"ד, יבמות מז ע"א.
27. שו"ת חתם סופר, אבה"ע ח"א סי' עה.
28. מנחת אלעזר, ח"ג סי' ל.
29. בית מאיר, שם ד"ה ומדי דברי.
30. יד דוד, בהגהה א עמ' 42.

ע"י אמירתו שויה חתיכה דאיסורא על בנו משום דבעלים הוא על בנו לגבי דין נאמנות כמו על עצמו... שאם נאמר שהוא אינו בעלים על בנו כלל מאיזה טעם האמינותו תורה לשויה בנו ודאי ממזר... אע"פ שהוא מוחזק אצלינו שאינו ממזר... וכן נכתב גם ב'אבני מילואים'³¹, ו'שערי תורה'³².

ה. 'יכיר' כש'משים עצמו רשע'

אמנם יש לחקור: הרי לפי דברי האב אשתו זונה, ובעצם 'משים עצמו רשע', שנשוי לאסורה לו, ו'אין אדם משים עצמו רשע'. ה'מאירי'³³ מבאר שגם אם האב אומר שבא עליה במזיד, הוא נאמן, מפני שבכל דבר שקשור לבנו - התורה נתנה כוח לאב להעיד. אבל אחר כך הוא מביא שיש סוברים שזה דווקא אם אומר שבא עליה בשוגג. במקרה דידן הן לפי הדעה הראשונה והן לפי השנייה - האב נאמן. שהרי לפי הדעה הראשונה, האב נאמן מדין 'יכיר', מגזרת הכתוב, בכל דבר הקשור לבנו - גם אם 'משים עצמו רשע'; ולפי הדעה השנייה, הרי אין האב יודע מה הדין, וכל עוד שלא התרו בו הוא נחשב לשוגג³⁴.

ו. דין 'יכיר' ב'מסיה לפי תומו'

מניין שהאב נאמן מדין 'יכיר' כשהוא 'מסיה לפי תומו'? מובא בגמרא³⁵:
ההוא דאתא לקמיה דרבה בר בר חנא א"ל מוחזקני בזה שהוא בכור א"ל מא ידעת דהוה קרי ליה אבוה בוכרא סכלא... דכי הוה אתו לגבי אבוה אמר להו זילו לגבי שכחת ברי דבוכרא הוא ומסי רוקיה ודלמא בוכרא דאמא הוא, גמירי בוכרא דאבא מסי רוקיה בוכרא דאמא לא מסי רוקיה.
מגמרא זו משמע שניתן להאמין לאב גם כש'מסיה לפי תומו'³⁶. ב'משפטי שמואל'³⁷ נכתב שהאב נאמן אפילו נגד עדים. לכן, אף על פי שהיה רשום בבית דין שמשפחה זו היא משפחת כהונה, האב נאמן מדין 'יכיר' לפסול את בנו. נשאלת השאלה, האם נאמן מדין 'יכיר' צריך להיות לפני בית דין? ואמנם ר' עקיבא איגר³⁸ וה'חתם סופר'³⁹ כתבו שאין צריך שהנאמן מדין 'יכיר' יהיה לפני בית דין⁴⁰.
אבל גם אם נאמר כן שיש נאמנות של 'יכיר' ב'מסיה לפי תומו' וכש'משים עצמו רשע',

31. אבני מילואים, סי' ו סק ה.

32. שערי תורה, ח"א כלל יח פרט ב אות ו; ועי' רע"א, אבה"ע סי' ו סעי' יג ד"ה ותו; וע"ע בס' אור גדול (פרלמן), סוף סי' ב.

33. מאירי, יבמות מז ע"א ד"ה זה שביארנו.

34. עי' רמב"ם, הל' עדות פי"ב ה"א; מאירי, קידושין עח ע"ב; פסקי רי"ד, יבמות מז ע"א, ועוד.

35. בבא בתרא קכו ע"ב.

36. עי' שיעורי הרב ליכטנשטיין ז"ל, בבא בתרא פרק יש נוחלין 'דין יכיר'.

37. משפטי שמואל, סי' קג.

38. שו"ת רע"א, ח"א סוף סי' פה ד"ה ולפ"ז ההיא; שם סי' קי.

39. חתם סופר, אהע"ז סוף ח"א, בהגהה מבן המחבר, השמטה לסי' עו ד"ה ואמנם.

40. עי' תורת חיים, ח"ג סי' נג.

הרי כאשר כבר יש לאדם נכד, הוא אינו נאמן על בנו מדין 'יכיר', כמבואר בגמרא⁴¹. וכן הוא ברמב"ם⁴² וב'שלחן ערוך'⁴³. אמנם לגבי דין הנכדים עצמם, כלומר בניו (של דוד, הבן) מנישואיו הראשונים, נראה בפשטות שאביהם (דוד) יכול לפוסלם. שהרי כמו שהבעל יכול להאמין לאשתו, כך הבן יכול להאמין לאביו או לאמו, כפי שהבאנו לעיל מדברי ה'בית שמואל'. שכן מה ההבדל בין בעל המאמין לאשתו לבין בן שמאמין להוריו, ומדין 'יכיר' יפסול את בניו?! וכן כתב ה'צמח צדק' האחרון⁴⁴. אבל לענייננו אין צורך בכך, כיוון שמשיחה עם הבן (דוד) התברר שאביו סיפר לו בדרך של 'מסיח לפי תומו' על קשרי הרעות בין אמו לגויים, עוד לפני שחזר בתשובה, כך שהייתה לאביו נאמנות מדין 'יכיר' והעיד עוד לפני שנולדו הנכדים; וכ'בית שמואל'.

ז. נאמנות במקרה שיש 'רגליים לדבר'

נפסק להלכה⁴⁵ שאם בא עד אחד והעיד שאישה נטמאה מאותו אדם שבעלה קינא לה - תצא בלא כתובה, אפילו אם עד הטומאה הוא אחד מעדי הסתירה. ואפילו אם העד הוא עבד או שפחה או אישה או קרוב - הוא כשר לעדות. המקור לכך הם דברי רבא בקידושין⁴⁶. ה'בית שמואל'⁴⁷ מסביר שעדים אלו נאמנים בגלל שיש 'רגליים לדבר', וכן מדויק מדברי הרמב"ם⁴⁸, והביאם ה'שלחן ערוך' (סי' קטו סעי' ו):

או שאמר לו אחד... שזנתה אשתו בין שהיה האומר איש בין שהיתה אשה, הואיל

וסמכה דעתו לדבר זה שהוא אמת הרי זה חייב להוציאה ואסור לו לבא עליה...

על פי זה אפשר לומר שאם הבעל מאמין לאשתו שנבעלה לגוי - בנה חלל. ואפשר לדחות הוכחה זו, כיוון שבמקרה של רבא (בגמ' קידושין שם), הבעל האמין לעד ו'שויה אשתו אנפשיה כחתיכה דאיסורא' על סמך מה ששמע מעד אחד; אך לא למדנו שיש נאמנות לעד אחד לפסול זרעו. אבל הרמ"א⁴⁹ כתב שאף על פי שהאישה אינה נאמנת לומר שזינתה, שמא עיניה נתנה באחר, זה דווקא כשאין 'רגליים לדבר', אבל אם יש 'רגליים לדבר' - היא נאמנת. ובמקרה דנן יש 'רגליים לדבר', היות שהאישה הייתה פנויה והיו לה קשרי רעות וחיבה עם גויים, והיא אומרת שנבעלה. וכתב ה'בית מאיר'⁵⁰ שאם יש רוב גויים, אזי נחשב שיש 'רגליים לדבר' באשת כוהן, וכן הוא בנדון דידן.

-
41. יבמות מז ע"א
 42. רמב"ם, הל' איסורי ביאה פט"ו הט"ו-ט"ז.
 43. שו"ע, אבה"ע סי' ד, סעי' כט.
 44. צמח צדק, אהע"ז סי' יד אות ט.
 45. שו"ע, אבה"ע סי' קטו סעי' ו; וברמ"א שם; ועי' בביאור הגר"א לשו"ע, שם ס"ק כה; רמ"א, שם סי' קעח סעי' ט; שם סעי' יד.
 46. קידושין, סו ע"א.
 47. בית שמואל, אבה"ע סי' קעח ס"ק יא.
 48. רמב"ם, הל' אישות פכ"ד הי"ז.
 49. רמ"א, אבה"ע סי' קטו סעי' ו.
 50. מובא בפתחי תשובה, אבה"ע סי' קטו ס"ק כו.

ומצאנו שה'נודע ביהודה'⁵¹ סובר שאם 'יש רגליים לדבר' - עד אחד נאמן אפילו ב'דבר שבערווה' ואפילו ב'איתחזיק איסורא'. והטעם לזה הוא כיוון שעיקר הלימוד שצריך שניים ל'דבר שבערווה' הוא מ'גזרה שוה'⁵², שנלמדת מן המילים 'דבר דבר'; וב'ערוות דבר' עצמו, כשיש 'רגליים לדבר' - נאמן עד אחד. שהרי הדין הוא שסוטה שבעלה קינא לאשתו ונסתרה, שוב נאמן עד אחד על הטומאה, מטעם שיש רגליים לדבר, שהרי קינא לה ונסתרה. והרי שם האישה היא בחזקת היתר, ואף על פי כן נאמן עד אחד לאסור. ואם נאמן לאסור, קל וחומר שהוא נאמן להיתר, שהרי יש יותר נאמנות להיתר מאשר לאסור. מפורש אפוא שהטעם שעד אחד נאמן מן התורה הוא משום ש'רגליים לדבר'. אבל ה'אבני נזר'⁵³ חולק על ה'נודע ביהודה', ואחת מהוכחותיו היא מכך ש'בעידי כיעור בלא קלא דלא פסק', אם נישאת לנטען, לא תצא אפילו יש עד אחד שזינתה עמו,⁵⁴ וב'כיעור' בוודאי שיש 'רגליים לדבר', ואף על פי כן אין העד נאמן. אבל ייתכן שבמקרה שהאישה עצמה אומרת שזינתה, גם ה'אבני נזר' יודה שהיא נאמנת לומר זאת.

ה. נאמנות מדין 'היה'

יש לומר גם שאישה נאמנת מדין 'היה'⁵⁵, כיוון שמדובר בדבר שרק היא יודעת; כמו שכתב הרמ"א⁵⁶, וכן נכתב ב'ביאור הגר"א'⁵⁷. וכן הסביר הר"ן⁵⁸, שנאמנות זו אינה מן הדין אלא 'דהימנוה רבנן לפי שעל הרוב אי אפשר בענין אחר'. ועל פי זה כתב המהרי"ק⁵⁹ בשם רבנו תם, שנשים נאמנות במקום שאין עדות אחרת. וכן הוא ב'תרומת הדשן'⁶⁰, וכן פסק הרמ"א⁶¹, וכן כתב ה'אור שמח'⁶². ו'פתחי תשובה'⁶³ מביא בשם ה'כנסת יחזקאל'⁶⁴ שכן הדין רק כשסיפור ידוע ב'קלא דלא פסיק', ורק כשהפרטים אינם ברורים. הרא"ש בתשובותיו⁶⁵ הסביר דין זה באופן שונה מהר"ן, ולדעתו נאמנות האישה לגבי בכור נובעת מדין 'כיר', ואינה נאמנת להתיר עצמה. אך אין מכאן סתירה לדין שלנו, כיוון שבמקרה

51. נודע ביהודה, קמא אבהע"ז סי' נד.

52. סוטה לא ע"ב.

53. אבני נזר, אבה"ע סי' רא.

54. שו"ע, אבה"ע סי' יא סעי' א.

55. קידושין עו"ב.

56. רמ"א, חו"מ סי' לה סעי' יד.

57. ביאור הגר"א לשו"ע, שם ס"ק כח.

58. קידושין שם

59. מהרי"ק, סי' קעט.

60. תרומת הדשן, סי' שנג.

61. רמ"א, חו"מ סי' לד, סעי' יד. אמנם המהרי"ק, התנה שדין זה הוא רק במקרה שהתובע טוען בטענת 'ברי'.

62. אור שמח, הל' סנהדרין פרק ט"ז ה"ו.

63. פתחי תשובה, חו"מ סי' לד ס"ק ט.

64. כנסת יחזקאל, סי' פג.

65. שו"ת הרא"ש, כלל נב סי' ג (הוצ' מכון ירושלים).

דן היא אינה מתירה את עצמה על ידי אמירתה. אמנם בפסקי הרא"ש מוכח שלדעתו אין אישה נאמנת אלא במקרה של 'חיה'.

ניתן למצוא סמך לדברי הר"ן מן הגמרא (יבמות סה ע"א), שבדברים שבינו לבינה נאמנת, כיוון 'דאיהי קים לה ביורה כחץ ואיהו לא קים ליה'. כלומר, כיוון שאין לנו כל דרך לדעת אם האיש עקר חוץ ממה שטוענת האישה - היא נאמנת גם כדי לכוף אותו להוציאה בגט; כמו שנפסק ב'שלחן ערוך'⁶⁶. ראה נוספת לשיטת הר"ן ניתן להביא מהגמרא (יבמות מה ע"ב):

עבדיה דרבי חייא בר אמי אטבלה לה היא עובדת כוכבים לשם אנתתא, אמר רב יוסף: יכילנא לאכשורי בה ובברתה; בה, כדרב אסי, דאמר רב אסי: מי לא טבלה לנדותה?

כלומר, רב יוסף רצה להחשיב אישה לגיורת על סמך טבילת נידתה. וה'תוספות'⁶⁷ הקשו: הרי צריכים בית דין של שלושה לצורך הגרות, ד'משפט' כתיב בגרות. ה'תוספות' תירצו שהיות שכולם יודעים שטבלה, נחשב הדבר כאילו עומדים שם, ויש 'אנן סהדי' שטבלה. כלומר, לעתים כשדבר כל כך ברור, ידיעה הווי כראייה - גם ב'דבר שבערווה', שהרי אסור לשאת גויה ובכל זאת כיון שידוע שהיא טובלת - נחשבת כראייה. וכתב הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פי"ג ה"ט):

גיורת שראינה נוהגת בדרכי ישראל תמיד כגון שתטבול לנדתה ותפריש תרומה מעיסתה וכיוצא בזה, וכן גר שנוהג בדרכי ישראל שטובל לקריו ועושה כל המצות הרי אלו בחזקת גרי צדק, ואף על פי שאין שם עדים שמעידין לפני מי שנתגיירו, ואף על פי כן אם באו להתערב בישראל אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבלו בפנינו הואיל והוחזקו עכו"ם.

ולצערנו, אף בענייננו ישנו 'אנן סהדי' שנשים שאינן שומרות תורה ומצוות מארצות הברית, אנגליה ועוד ארצות שדרכי חייהם פרוצים עד למאוד, חזקה שנבעלו לפסול להן - כשאומרות כן על עצמן⁶⁸.

סוף דבר

הבן (דוד) אינו כוהן אלא חלל ויכול לשאת פסולה לכהונה, וזאת מהטעמים הבאים:
א. כיוון שאביו מאמין לאמו, ונאמן להעיד שהיא פסולה להינשא לכוהן, ולכן מדין 'יכיר' פוסל את בנו; וכ'בית שמואל'.

ב. גם אם עדות על פסול כהונה מוגדר 'דבר שבערווה', אין זה אלא במשפחה שמוחזקת בכשרות; וכמו שכתב ה'אור שמח'. ובמקרה דן אין חזקה כזו. ולכן יש להאמין לאם ה'מסיחה לפי תומה' שנבעלה לגוי, ובנה חלל, וכל שכן שיש 'רגליים לדבר'; וכ'אגרות משה'.

66. שו"ע, אבה"ע סי' קנד סעי' ו.
67. תוספות, יבמות מה ע"ב ד"ה מי.
68. עי' שבט הלוי, ח"י סי' רכה.